

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2009 m. spalio 20 d.¹

I — Įvadas

1. Ar Sąjungos pilietė, kuri nedirba ir neturi pakankamų išteklių, kaip savo dukterį prižiūrintis asmuo gali pasinaudoti teise gyventi toje valstybėje narėje, kurioje mokosi jos dukra, kuri yra buvusio darbuotojo migranto vaikas?

2. Būtent šį klausimą nagrinėjamoje byloje *Court of Appeal of England and Wales (Civil Division)*² pateikė Teisingumo Teismui. Šis klausimas suteikia Teisingumo Teismui galimybę patikslinti savo ligšiolinę teismo praktiką, susijusią su Reglamento (EEB) Nr. 1612/68 12 straipsniu³, pirmiausia Sprendimą *Baumbast ir R*⁴, ir nustatyti šio reglamento santykį su 2004 m. priimta nauja

direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (Direktyva 2004/38/EB)⁵. Ši problematika tikrai svarbi ne tik daugeliui Sąjungos piliečių, kurie išvyko iš savo kilmės valstybės ir gyvena kitoje valstybėje narėje, bet ir atitinkamoms priimančiosioms valstybėms narėms.

3. Ši byla turi keletą panašumų su tebenagrinėjama byla *Ibrahim (C-310/08)*⁶, dėl kurios prašymą priimti prejudicinį sprendimą taip pat pateikė *Court of Appeal*. Abu atvejai susiję su nedirbančiais ir pakankamų išteklių neturinčiais asmenimis, kurie Anglijoje pateikė prašymus dėl būsto paramos. Savo teises abu asmenys atitinkamai grindžia turiamu turimu teise gyventi Jungtinėje Karalystėje, nes

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Civilinių bylų kolegija), toliau – *Court of Appeal*.

3 — 1968 m. spalio 15 d. Tarybos Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15).

4 — 2002 m. rugėjo 17 d. Sprendimas *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091).

5 — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (tekstas svarbus EEE) (OL L 158, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46 ir klaidų ištaisymas OL L 274, 2009, p. 47).

6 — Žr. generalinio advokato J. Mazák išvadą, šiandien pateiktą toje byloje.

prižiūri joje besimokančius savo mažamečius vaikus. Tačiau, skirtingai negu *Ibrahim* byloje, *Teixeira* bylos atveju prašymą dėl socialinės paramos pateikė ne trečiosios valstybės pilietis, o Sąjungos pilietė, kuri anksčiau pati dirbo Jungtinėje Karalystėje ir kuri ten tebe gyvena.

(16–21 straipsniai) – teisės nuolat gyventi šalyje taisyklės.

6. Pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies c punkte pateiktą apibrėžtį „šeimos narys“ Direktyvos 2004/38 prasme yra:

II — Teisinis pagrindas

„piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai“.

A — Bendrijos teisės aktai

4. Šios bylos teisinis pagrindas nustatytas Direktyva 2004/38 ir Reglamentu Nr. 1612/68.

7. Direktyvos 2004/38 7 straipsnyje „Teisė gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius“ nustatyta:

1. Direktyva 2004/38

„1. Visi Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės šalyje ilgiau kaip tris mėnesius, jei jie:

5. Direktyvos 2004/38 1 skyriuje (1–3 straipsniai) įtvirtintos bendrosios nuostatos, jos III skyriuje (6–15 straipsniai) nustatytos teisės gyventi šalyje taisyklės, o IV skyriuje

a) yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje arba

- b) turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje, arba
2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta gyvenimo šalyje teisė taikoma šeimos nariams, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar vykstantiems kartu su Sąjungos piliečiu priimančiojoje valstybėje narėje, jei toks Sąjungos pilietis atitinka 1 dalies a, b arba c punkto reikalavimus.
- c) — yra priimti į privačią arba valstybinę instituciją, akredituotą ar finansuojamą priimančiosios valstybės narės pagal savo įstatymų ar kitų teisės aktų praktiką, turėdami pagrindinį studijų kurso baigimo tikslą, įskaitant profesinį rengimą ir
3. Taikant šio straipsnio 1 dalies a punktą, Sąjungos pilietis, kuris nebėra darbuotojas ar savarankiškai dirbantysis, išlaiko darbuotojo ar savarankiškai dirbančiojo statusą tokiais atvejais:
- turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje ir užtikrina atitinkamą nacionalinę instituciją pateikdami deklaraciją ar kitokiu jų pasirinktu lygiavėčiu būdu, kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai, arba
- a) asmuo laikinai negali dirbti dėl ligos ar nelaimingo atsitikimo;
- d) yra Sąjungos pilietis, kuris atitinka a, b arba c punkto reikalavimus, lydintys ar kartu vykstantys šeimos nariai.
- b) asmuo yra tinkamai užregistruotas bedarbis ne savo noru po to, kai išdirbo daugiau kaip vienerius metus ir yra užregistruotas kaip ieškantis darbo atitinkamame įdarbinimo biure;

c) asmuo yra tinkamai užregistruotas bedarbis ne savo noru po to, kai dirbo pagal terminuotą darbo sutartį trumpiau kaip vienerius metus arba tapo bedarbiu ne savo noru per pirmuosius dvylika mėnesių ir yra užregistruotas kaip ieškantis darbo atitinkamame įdarbinimo biure. Tokiu atveju darbuotojo statusas išsaugomas ne trumpiau kaip šešis mėnesius;

gyventi šalyje praradimo jo vaikams ar vienam iš tėvų, kuris faktiškai globoja vaikus, neatsižvelgiant į jų pilietybę, jei vaikai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir mokosi švietimo įstaigoje iki kol baigs mokslus.“

d) asmuo mokosi profesijos. Išskyrus atvejus, kai asmuo yra bedarbis ne savo noru, darbuotojo statusui išsaugoti būtina, kad mokymasis būtų susijęs su ankstesniu darbu.

9. Papildomai reikia nurodyti Direktyvos 2004/38 16 straipsnį, kuriame nustatytos bendros taisyklės Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams dėl nuolatinio gyvenimo šalyje teisės:

4. <...>“

„1. Sąjungos piliečiai, kurie priimančiojoje valstybėje narėje legaliai gyvena ištisinį penkerių metų laikotarpį, turi nuolatinio gyvenimo joje teisę. Šiai teisei netaikomi III skyriuje numatyti reikalavimai.

8. Dėl gyvenimo teisės šalyje išlikimo šeimos nariams, kai Sąjungos pilietis miršta arba išvyksta, Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

<...>

„Sąjungos piliečio išvykimas iš priimančiosios valstybės narės arba jo mirtis nereiškia teisės

3. Gyvenimo šalyje tęstinumas nenutrūksta dėl trumpalaikių išvykų, ne ilgesnių kaip šeši mėnesiai per metus, arba ilgesnių išvykų, susijusių su privalomąja karine tarnyba, ar

vienos ne ilgesnės kaip 12 mėnesių iš eilės išvykos dėl svarbių priežasčių, pvz., nėštumo ir gimdymo, sunkios ligos, studijų ar profesinio parengimo, arba paskyrimo į kitą valstybę narę arba trečiąją šalį.

12. Iki 2006 m. balandžio 30 d. galiojusiame Reglamente Nr. 1612/68 10 straipsnyje, kuris buvo panaikintas Direktyva 2004/38, buvo nustatyta:

4. Įgyta nuolatinio gyvenimo šalyje teisė gali būti prarasta tik išvykus iš priimančiosios valstybės narės ilgesniam kaip dveji metai iš eilės laikotarpiui.⁷

„1. Asmenys, nepriklausomai nuo jų pilietybės, turi teisę gyventi kartu su valstybės narės piliečiu, kuris dirba kitos valstybės narės teritorijoje, jeigu jie yra:

10. Direktyvos 2004/38 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės turėjo ją įgyvendinti iki 2006 m. balandžio 30 dienos.

a) jo sutuoktinis ir vaikai iki 21 metų arba jo išlaikytiniai;

2. Reglamentas Nr. 1612/68

b) jo išlaikomi giminaičiai pagal kylančią tokio darbuotojo ir jo sutuoktinio genealogijos liniją.

11. Ankstesnis, iki Direktyvos 2004/38 galiojęs, teisės aktas buvo Reglamentas Nr. 1612/68. Jis iš dalies buvo panaikintas šia direktyva⁷.

2. Valstybės narės turi stengtis priimti ir kitus 1 dalyje nenurodytus tokios šeimos narius, jeigu jie yra išlaikomi to darbuotojo arba gyvena jo namuose, esančiuose šalyje, iš kurios jis atvyko.

⁷ — Žr. Direktyvos 2004/38 38 straipsnio 1 dalį, kuria nuo 2006 m. balandžio 30 d. buvo panaikinti Reglamente Nr. 1612/68 10 ir 11 straipsniai.

3. Dėl 1 ir 2 dalyje nurodytų priežasčių tas darbuotojas savo šeimą turi aprūpinti tokiu būstu, kuriame paprastai gyvena vietiniai darbuotojai to rajono, kuriame jis yra įsidarbinęs; tačiau dėl šios nuostatos neturi būti diskriminacijos tarp vietinių darbuotojų ir iš kitų valstybių narių atvykusių darbuotojų.“

13. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje, kuris liko galioti ir po to, kai įsigaliojo Direktyva 2004/38, nustatyta:

„Valstybės narės piliečio, dirbančio arba dirbusio kitos valstybės narės teritorijoje, vaikai turi būti priimti į tos šalies bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiai, jeigu vaikai gyvena toje šalyje.

Valstybės narės turi stengtis, kad tokiems vaikams būtų sudarytos kaip galima geresnės sąlygos lankyti šias mokyklas.“

B — Nacionalinės teisės aktai

14. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą bylai reikšmingos nacionalinės teisės nuostatos apibūdinamos kaip „sudėtingos“ ir pateikiama tik jų santrauka. Teisinę situaciją šalyje galima apibūdinti taip:

15. Pagal 1996 m. priimtą Aktą dėl būsto paramos⁸ būsto parama teikiama „reikalavimus atitinkantiems“ būsto neturintiems asmenims, jei jie įvykdo tam tikras sąlygas.

16. Iš šio akto 185 straipsnio⁹ matyti, kad asmuo negali gauti būsto paramos, jei „jis yra užsienietis, kuris neatitinka paramai gauti keliamų reikalavimų“. Šios nuostatos įgyvendinimas Anglijoje detalizuojamas nutarime, vadinamame *Eligibility Regulations*¹⁰ (toliau – Nutarimas dėl tinkamumo reikalavimų).

17. Nutarimo dėl tinkamumo reikalavimų 6 straipsnio 1 dalyje pirmiausia nustatyta, kad asmuo, kurio atžvilgiu neatliekama

8 — 1996 m. *Housing Act* (c. 52).

9 — Ši nuostata įtvirtinta 1996 m. *Housing Act* 7 dalyje „Homelessness“ (benamiai).

10 — *Allocation of Housing and Homelessness (Eligibility) (England) Regulations 2006* (S. I. 2006, Nr. 1294) (2006 m. Nutarimas dėl būsto ir benamių paramos (tinkamumo reikalavimai) (Anglija)).

imigracijos kontrolė, turi teisę gauti būsto paramą tik tada, jei jo įprasta gyvenamoji vieta yra Jungtinėje Karalystėje ir, be to, jis turi teisę joje gyventi¹¹.

asmenys, turintys teisę nuolat gyventi Jungtinėje Karalystėje.

18. Šiomis aplinkybėmis teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje, be Britanijos piliečių, be kita ko, turi ir valstybių narių piliečiai, kurie naudojami Sąjungos teisės jiems suteikiama teise atvykti į Jungtinę Karalystę ir joje gyventi ilgesnį laiką¹². ES piliečiai neatitinka paramai gauti keliamų reikalavimų, jei jie savo teise gyventi šalyje naudojami tik darbo paieškoms ar yra darbo ieškančių asmenų šeimos nariai arba jei jie turi tik pradinę teisę apsigyventi Jungtinėje Karalystėje ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui¹³.

19. Pagal Nutarimo dėl tinkamumo reikalavimų 6 straipsnio 2 dalį, be kita ko, įprasto gyvenimo šalyje kriterijų neprivalo atitikti šie Sąjungos piliečiai: darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys, darbuotojų arba savarankiškai dirbančių asmenų šeimos nariai,

11 — Užsieniečiai, kurių atžvilgiu vykdoma imigracijos kontrolė, iš principo neturi teisės į būsto (1996 m. *Housing Act* 185 straipsnio 2 dalis), išskyrus tuos atvejus, kai jie priklauso vienai iš Nutarimo dėl tinkamumo reikalavimų 5 straipsnyje apibrėžtų asmenų grupių.

12 — Be to, nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą minima *Commonwealth* piliečių grupė, turinti teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje.

13 — Nutarimo dėl tinkamumo reikalavimų 6 straipsnio 1 dalies b punktas.

20. Galiausiai reikia nurodyti, kad Jungtinėje Karalystėje Direktyva 2004/38 buvo įgyvendinta 2006 m. Imigracijos iš Europos ekonominės erdvės nutarimu¹⁴, kuris įsigaliojo 2006 m. balandžio 30 dieną.

III — Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla

21. Maria Teixeira yra Portugalijos pilietė, gimusi 1971 m. kovo 7 dieną. 1989 m. ji atvyko į Angliją ir dirbo valytoja nuo 1989 iki 1991 metų. Ji atvyko kartu su savo vyru, kuris taip pat yra Portugalijos pilietis. 1991 m. birželio 2 dieną Jungtinėje Karalystėje sutuoktiniams gimė duktė Patricia. Patricia pradėjo lankyti mokyklą tuo metu, kai M. Teixeira nedirbo¹⁵.

22. M. Teixeira ir jos vyras vėliau santuoką nutraukė. Jis taip pat gyvena Anglijoje. 2006 m. birželio 13 d. teismas nusprendė,

14 — *Immigration (European Economic Area) Regulations 2006* (S. I. 2006, Nr. 1003).

15 — Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nėra duomenų, ar tuo laikotarpiu M. Teixeira sutuoktinis dirbo Jungtinėje Karalystėje.

kad Patricia turi gyventi su savo tėvu, tačiau gali kiek nori bendrauti su savo motina. 2006 m. lapkričio mėn. Patricia pradėjo lankyti vaikų priežiūros kursus Lambeto *Vauxhall Learning Centre*¹⁶. 2007 m. kovo mėnesį Patricia, tuo metu būdama 15 metų, persikėlė gyventi pas savo motiną.

of Appeal of England and Wales (Civil Division)), kuris pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

23. Po 1991 m. M. Teixeira Jungtinėje Karalystėje dirbo su pertraukomis. Paskutinį kartą ji dirbo 2005 m. pradžioje.

26. Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, M. Teixeira sutinka, kad:

— ji nėra darbuotoja, neturi pakankamų išteklių ir neturi teisės gyventi šalyje pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalį,

24. 2007 m. balandžio 11 d. M. Teixeira kreipėsi į *London Borough of Lambeth*¹⁷ su prašymu dėl benamiams teikiamos būsto paramos. Jos prašymas buvo atmestas, nes M. Teixeira neatitiko keliamų reikalavimų. M. Teixeira dėl to pateikė skundą, tačiau jos prašymas vis tiek nebuvo patenkintas.

— ji neišlaikė darbuotojos statuso, nes neatitiko Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 3 dalyje nustatytų reikalavimų ir

25. M. Teixeira atsisakymą suteikti jai būsto paramą apskundė pirmosios instancijos teismui *London Lambeth County Court*¹⁸, tačiau jos ieškinys buvo atmestas¹⁹. Dabar bylą apeliacinėje instancijoje nagrinėja *Court*

— pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnį ji neturi teisės nuolat gyventi šalyje.

16 — *Vauxhall* mokymo centras.

17 — Lambeto savivaldybė. Ši savivaldybė yra vietos valdžios institucija, kompetentinga suteikiant būstą.

18 — Londono Lambeto apygardos teismas.

19 — M. Teixeira ieškinys buvo atmestas 2007 m. lapkričio 16 d. *County Court* sprendimu.

27. Pagrindinėje byloje M. Teixeira savo teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje grindžia vien ta aplinkybe, kad nuo 2007 m. kovo mėnesio ji

prižiūri savo dukterį Patricia, kuri, savo ruožtu, mokosi Jungtinėje Karalystėje ir pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį turi teisę gyventi šalyje²⁰.

vi) Europos Sąjungos pilietė yra vaiką faktiškai prižiūrintis asmuo ir vii) Europos Sąjungos pilietė ir jos vaikas neturi nuosavų pragyvenimo lėšų:

IV — Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

28. 2008 m. spalio 10 d. Nutartimi *Court of Appeal* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- 1) ar Europos Sąjungos pilietė gali naudotis gyvenimo Jungtinėje Karalystėje teise tik tada, kai ji atitinka Direktyvoje 2004/38 nustatytus reikalavimus?

arba

Tokiomis aplinkybėmis, kai i) Europos Sąjungos pilietė atvyko į Jungtinę Karalystę; ii) ji tam tikrais laikotarpiais dirbo Jungtinėje Karalystėje; iii) ji nustojo dirbti, bet neišvyko iš Jungtinės Karalystės; iv) ji neišlaikė darbuotojos statuso ir neturi nei teisės gyventi šalyje pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnį, nei teisės nuolat gyventi šalyje pagal šios direktyvos 16 straipsnį; v) šios Europos Sąjungos pilietės vaikas pradėjo mokytis tuo metu, kai darbuotojai nedirbo, tačiau vaikas ir toliau mokėsi Jungtinėje Karalystėje tais laikotarpiais, kai ji dirbo Jungtinėje Karalystėje;

- 2) a) ar Europos Sąjungos pilietė gali naudotis iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio, kaip jį išaiškino Teisingumo Teismas, kylančia teise gyventi šalyje ir neprivalo atitikti direktyvoje nustatytų reikalavimų,

ir

- b) jei taip, ar ji turi turėti pakankamų išteklių, kad netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai per numatomą

²⁰ — Šiomis aplinkybėmis M. Teixeira remiasi 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimu *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje).

gyventi šalyje laikotarpį, ir visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje?

asmeniui tapo ir savo teisę gyventi šalyje pradėjo tuo grįsti tik 2007 m. kovo mėnesį, t. y. jau pasibaigus direktyvos įgyvendinimo terminui?

- c) jei taip, ar vaikas turėjo pradėti mokytis tuo metu, kai Europos Sąjungos pilietė dirbo, kad galėtų pasinaudoti iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio, kaip jį išaiškino Teisingumo Teismas, kylančia teise, ar tiesiog pakanka to, kad Europos Sąjungos pilietė dirbo tam tikrais laikotarpiais po to, kai vaikas pradėjo mokytis?

29. Per procesą Teisingumo Teisme rašytines ir žodines pastabas pateikė ne tik M. Teixeira ir *London Borough of Lambeth*, bet ir Danijos, Portugalijos, Jungtinės Karalystės vyriausybės ir Europos Bendrijų Komisija²¹. Be to, rašytinius paaiškinimus pateikė ir ELPA priežiūros institucija.

- d) ar baigiasi Europos Sąjungos pilietės teisė gyventi šalyje, kurią ji turi kaip besimokantį vaiką faktiškai prižiūrintis asmuo, kai vaikui sukanka 18 metų?

V — Vertinimas

- 3) jei atsakymas į pirmąjį klausimą yra teigiamas, ar jis būtų kitoks tokiomis kaip šios bylos aplinkybėmis, kai vaikas pradėjo mokytis dar nepasibaigus Direktyvos 2004/38 įgyvendinimo terminui, tačiau motina faktiškai vaiką prižiūrinčiu

30. Pašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar nedirbanti Sąjungos pilietė, kurios situacija tokia kaip M. Teixeira, pagal Bendrijos teisės aktus turi teisę gyventi šalyje ir tada, kai ji neturi nuosavų pragyvenimo lėšų. Pagal vidaus teisės aktus, jei M. Teixeira tokią teisę gyventi šalyje turi, tada ji gali gauti prašomą būsto paramą.

21 — Teismo posėdis įvyko 2009 m. rugsėjo 2 d., iš karto po bylos *Ibrahim* (C-310/08) posėdžio.

31. Šiuo klausimu proceso šalių nuomonės išsiskiria.

išanalizuosiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nurodytus tris laiko veiksnius M. Teixeira tariamų teisių, kylančių iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio, atžvilgiu (žr. toliau C skirsnį).

32. M. Teixeira mano, kad ji, kaip savo besimokančią dukterį prižiūrintis asmuo, pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje, net jei neturi pakankamų išteklių ir sveikatos draudimo. Jos nuomonei pritaria Komisija ir ELPA priežiūros institucija. Panašią nuomonę išdėstė ir Italijos vyriausybė minėtoje byloje *Ibrahim* (C-310/08). Tokią pačią išvadą daro ir Portugalijos vyriausybė²². *London Borough of Lambeth*, Danijos ir Jungtinės Karalystės pozicija yra visiškai priešinga, beje, tokios nuomonės buvo ir Airija byloje *Ibrahim*.

A — Ar iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio galima kildinti vieno iš tėvų, prižiūrinčio vaiką, teisę gyventi šalyje?

34. Savo antrojo klausimo pirma dalimi²³ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar gali iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kilti teisė gyventi šalyje asmeniui, kuris priimančioje valstybėje narėje kaip vienas iš tėvų prižiūri joje besimokantį darbuotojo migranto vaiką.

33. Toliau iš pradžių išnagrinėsiu, ar Sąjungos pilietei, kurios situacija tokia kaip M. Teixeira, vien iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio gali kilti teisė gyventi šalyje kaip savo vaiką prižiūrinčiam asmeniui (žr. toliau A skirsnį). Vėliau išnagrinėsiu, ar asmuo tokią teisę gyventi šalyje įgyja tik su sąlyga, kad jis turi pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą (žr. toliau B skirsnį). Galiausiai

35. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje neabejotinai numatyta *teisė lankyti švietimo įstaigą*: darbuotojo migranto vaikai, kurie gyvena valstybėje narėje, kurioje dirba arba dirbo darbuotojas, turi teisę būti priimti į tos šalies „bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas“. Tačiau kyla abejonų, ar su šia teise

22 — Tačiau Portugalijos vyriausybė daro prielaidą, kad M. Teixeira turi teisę nuolat gyventi šalyje pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnį, ir tuo grindžia savo argumentus.

23 — 2 klausimo a punktas.

lankyti švietimo įstaigą susijusi ir vaiko bei vieno iš jį prižiūrinčių tėvų *teisė gyventi* priimančiojoje valstybėje narėje.

36. Vieno iš tėvų, kaip vaiką prižiūrinčio asmens, teisė gyventi šalyje yra papildoma vaiko teisės gyventi šalyje atžvilgiu. Taigi ši teisė gali atsirasti, jei pats vaikas turi teisę gyventi šalyje. Todėl toliau iš pradžių išnagrinėsiu vaiko teisę gyventi šalyje turint tikslą mokytis (žr. tolesnį 1 poskirsnį), o tada aptarsiu jį prižiūrinčio asmens teisę gyventi šalyje (žr. tolesnį 2 poskirsnį).

1. Vaiko teisė gyventi šalyje turint tikslą mokytis

37. *Borough of Lambeth*, Danijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės sutartinai mano, kad Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje numatyta tik teisė lankyti švietimo įstaigą. Tačiau su ja susijusi vaiko teisė gyventi šalyje pagal šią nuostatą neatsiranda. Ši teisė iš pradžių buvo numatyta reglamento 10 straipsnyje. Šį straipsnį panaikinus, nustatant teisę gyventi reikia remtis Direktyva 2004/38²⁴.

24 — Taip argumentuoja ir Airija minėtoje byloje *Ibrahim* (C-310/08).

38. Iš tiesų Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu vaikams nesuteikiama teisė *apsigyventi* priimančiojoje valstybėje narėje. Kaip matyti iš 12 straipsnio formuluotės, vaikai gali pasinaudoti teise lankyti švietimo įstaigas tik tada, kai jie „gyvena tos [valstybės narės] teritorijoje“. Taigi tai vaikai, kurie, įgyvendindami teisę gyventi kartu su darbuotoju migrantu, jau anksčiau apsigyveno priimančiojoje valstybėje narėje²⁵. 12 straipsnyje įtvirtintos teisės lankyti švietimo įstaigą atsiradimą nulemia būtent ta aplinkybė, kad vaikas į priimančiąją valstybę narę atvyko kartu su savo tėvu arba motina, turinčiais darbuotojo migranto statusą²⁶.

39. Tačiau jei vaikas apsigyveno priimančiojoje valstybėje narėje kaip darbuotojo migranto šeimos narys arba jei jis, kaip nagrinėjamu atveju M. Teixeira duktė, joje gimė, jis įgyja atskirą statusą pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį. Ateityje jo teisė lankyti švietimo įstaigą negali būti siejama su tuo, ar jo tėvas arba motina išlaiko darbuotojo migranto statusą priimančiojoje valstybėje narėje²⁷. Vaikai, kurių tėvai tik praeityje „dirbo“ kaip darbuotojai migrantai priimančiojoje valstybėje narėje, taip pat turi teisę lankyti švietimo įstaigą.

25 — Anksčiau toks apsigyvenimas galėjo būti grindžiamas Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalies a punktu. Ši nuostata pakeista Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies d punktu kartu su a punktu ir 2 straipsnio 2 dalies c punktu.
26 — 1988 m. birželio 21 d. Sprendimas *Brown* (197/86, Rink. p. 3205, 30 punktas) ir 1995 m. gegužės 4 d. Sprendimas *Gaal* (C-7/94, Rink. p. I-1031, 27 punktas).
27 — 1989 m. kovo 15 d. Sprendimas *Echternach ir Moritz* (389/87 ir 390/87, Rink. p. 723, 23 punktas) ir Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtās 4 išnašoje, 63 ir 69 punktai).

40. Priešingai nei mano kai kurios proceso šalys, teisės lankyti švietimo įstaigą įgyvendinimo negalima susieti su tokia sąlyga, kad vaikas mokymosi laikotarpiu išsaugotų savo specialią teisę gyventi šalyje pagal Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalies a punktą²⁸, taigi ir toliau turėtų teisę gyventi su vienu iš tėvų, kuris yra darbuotojas migrantas²⁹. Priešingu atveju 12 straipsnyje numatyta buvusių darbuotojų migrantų vaikų teisė lankyti švietimo įstaigą visiškai netektų prasmės. Dažnai atsitinka būtent taip, kad tas iš tėvų, kuris „dirbo“ priimančiojoje valstybėje narėje, iš jos išvyksta pasibaigus jo darbo laikotarpiui, todėl bendras šeimos ūkis su vaiku tampa neįmanomas³⁰.

41. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje nėra jokios nuorodos į nuostatas dėl teisės gyventi šalyje, o kaip pakankama sąlyga nurodyta, kad darbuotojo migranto vaikas, kuris nori įgyti išsilavinimą priimančiojoje valstybėje narėje, joje jau „gyvena“.

42. Darbuotojo migranto vaiko, kuris gyvena priimančiojoje valstybėje narėje, susijusi *teisė*

28 — Ši nuostata buvo pakeista Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies d punktu kartu su 2 straipsnio 2 dalies c punktu.
29 — Sprendimas *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 20–23 punktai); taip pat žr. mano 2004 m. gegužės 25 d. išvadą, pateiktą byloje *Laurin Effing* (C-302/02, Rink. p. I-553, 58 punktas).
30 — Žr., pavyzdžiui, faktines aplinkybes, dėl kurių buvo priimtas Sprendimas *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje, kiek tai susiję su byla *Moritz*).

joje *pasilikti* turint tikslą mokytis tiesiogiai kyla iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio³¹. Atsižvelgiant į šios nuostatos kontekstą bei siekiamą tikslą, ši nuostata negali būti aiškinama siaurai ir bet kuriuo atveju neturi prarasti savo veiksmingumo³².

43. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis yra viena iš tų nuostatų, kurių tikslas – sukurti darbuotojo migranto šeimos nariams kuo geresnes sąlygas integruotis į juos priėmusios valstybės gyvenimą³³. Kaip nurodė Teisingumo Teismas, kad tokia integracija būtų sėkminga, darbuotojo migranto vaikas turi turėti galimybę pradėti mokytis ir studijuoti priimančiojoje valstybėje narėje ir sėkmingai juos baigti³⁴.

44. Darbuotojams migrantams būtų mažiau patrauklu pasinaudoti teise į laisvą judėjimą, jei jie nebūtų tikri, kad jų vaikai priimančiojoje

31 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 63 punktas); taip pat žr. 2001 m. liepos 5 d. generalinio advokato L. A. Geelhoed išvados, pateiktos toje byloje, 84 bei 85 punktus ir mano išvadą, pateiktą byloje *Laurin Effing* (minėta 29 išnašoje, 55 punktas).

32 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 74 punktas); taip pat 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimas *Eind* (C-291/05, Rink. p. I-10719, 43 punktas).

33 — Reglamento Nr. 1612/68 penkta konstatuojamoji dalis; šiuo klausimu žr. 1974 m. liepos 3 d. Sprendimą *Casagrande* (9/74, Rink. p. 773, 3 punktas), Sprendimą *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje, 20 ir 21 punktai), 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *di Leo* (C-308/89, Rink. p. I-4185, 13 punktas) ir Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 50 punktas). Šia prasme Direktyvos 2004/38 penkta konstatuojamoji dalis.

34 — Sprendimas *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje, 21 punktas) ir Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 51 punktas).

valstybėje narėje galės pradėti mokslus ar studijas ir juos baigti³⁵. Jei darbuotojui migrantui nutraukus arba baigus darbinę veiklą priimančiojoje valstybėje narėje jo vaikai savaime netektų teisės gyventi toje valstybėje ir todėl turėtų nutraukti mokslus, tai galėtų turėti neigiamų pasekmių jų bendro ar profesinio lavinimo procesui. Tokiu atveju vaikai, galimas dalykas, būtų priversti mokslus tęsti užsienyje, o dėl to, atsižvelgiant į nacionalinių švietimo sistemų skirtumus ir atitinkamai skirtingas mokymo kalbas, galėtų kilti didelių sunkumų. Tokio neigiamo poveikio pavyktų išvengti tik tada, jei darbuotojų migrantų vaikams būtų suteikta galimybė (taip pat ir ypač teisės gyventi šalyje atžvilgiu) lankyti bendrojo lavinimo ir profesines mokyklas ir jas sėkmingai baigti, neatsižvelgiant į tai, ar jų tėvai visą jų mokymosi laikotarpį dirbo kaip darbuotojai migrantai. Be to, būtent taip geriausiai pavyktų užtikrinti, kad darbuotojų migrantų vaikai galėtų visapusiškai integruotis į priimančiosios valstybės gyvenimą.

45. Tokiomis aplinkybėmis teisės lankyti švietimo įstaigą įgyvendinimo negalima sieti su atskira vaiko teise apsigyventi, įgyjama pagal kitus teisės aktus, nes tai prieštarautų

35 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 52 ir 53 punktai); taip pat žr. generalinio advokato L. A. Geelhoed išvados, pateiktos toje byloje, 90 punktą.

Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kontekstui ir tikslams³⁶. Atvirkščiai, vaikui, kuris mokosi, Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje numatyta atskira teisė gyventi šalyje³⁷.

46. Priešingai nei mano kai kurios proceso šalys, šiuo klausimu situacija nepasikeitė ir įsigaliojus Direktyvai 2004/38. Nėra pagrindo teigti, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas, priimdamas Direktyvą 2004/38, būtų siekęs pakeisti Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį, kaip jį išaiškino Teisingumo Teismas³⁸, ir apriboti jo norminį turinį teise lankyti švietimo įstaigą.

47. Iš tikrųjų, Direktyva 2004/38 Reglamentas Nr. 1612/68 iš dalies pakeistas tik tiek, kiek ja panaikinti jo 10 ir 11 straipsniai. Tačiau darbuotojų migrantų vaikų teisė likti priimančiojoje valstybėje narėje turint tikslą mokytis nėra grindžiama nė vienu iš minėtų straipsnių. Atvirkščiai, ši teisė apsigyventi šalyje, kaip buvo ką tik įrodyta³⁹, tiesiogiai kyla iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio, kurio norminiam turiniui Direktyva 2004/38 neturėjo poveikio.

36 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 21–23 ir 25 punktai).

37 — Šiuo klausimu pirmiausia žr. Sprendimą *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje), Sprendimą *Gaal* (minėtas 26 išnašoje) ir Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje).

38 — Pirmiausia žr. 37 išnašoje minėtą teismų praktiką.

39 — Šios išvados 38–45 punktai.

48. Negalima prieštarauti tam, kad dabar visos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės gyventi šalyje bendrai nustatytos Direktyvoje 2004/38, todėl iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio nebegalima kildinti jokios atskiros teisės gyventi šalyje. Žinoma, Direktyva 2004/38 susisteminti egzistuojantys Bendrijos instrumentai, kuriais iki tol buvo reglamentuojama tam tikrų asmenų grupių padėtis⁴⁰. Taip pat neginčijama, kad ji taikoma kiekvienam Sąjungos piliečiui ir jo šeimos nariams⁴¹. Vis dėlto direktyvoje nepateikiamas išsamus ir baigtinis Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių visų įmanomų teisių gyventi šalyje reglamentavimas.

49. Direktyvoje 2004/38, pavyzdžiui, kaip ir ankstesniuose teisės aktuose, nėra aiškiai ir išsamiai reglamentuota tėvų, kurie patys nedirba, bet prižiūri mažamečius Sąjungos piliečius, teisė gyventi šalyje⁴². Be to, Direktyvoje 2004/38 nėra nuostatų, aiškiai reglamentuojančių Sąjungos piliečio, kuris grįžta į pilietybės valstybę, šeimos narių, kurie nėra Sąjungos piliečiai, teisę apsigyventi jo kilmės valstybėje⁴³.

40 — Direktyvos 2004/38 trečia ir ketvirta konstatuojamosios dalys.

41 — Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalis kartu su 1 straipsniu.

42 — Šiuo klausimu žr. 2004 m. spalio 19 d. Sprendimą *Zhu ir Chen* (C-200/02, Rink. p. I-9925).

43 — Šiuo klausimu žr. 1992 m. liepos 7 d. Sprendimą *Singh* (C-370/90, Rink. p. I-4265) ir Sprendimą *Eind* (minėtas 32 išnašoje).

50. Šioje byloje nagrinėjami klausimai dėl teisės gyventi šalyje, susiję su Sąjungos piliečių vaikų mokymusi, direktyvoje taip pat išsamiai neapibrėžti.

51. Žinoma, besimokantys Sąjungos piliečio vaikai, kaip jo šeimos nariai, gali turėti teisę gyventi priimančioje valstybėje narėje pagal bendrąsias direktyvos nuostatas⁴⁴. Tačiau Direktyvoje 2004/38 vaikams, kurie mokosi, nėra numatyta tokia speciali teisė gyventi šalyje, kokia numatyta Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje. Konkrečiai tariant, tokia atskira teisė gyventi šalyje turint tikslą mokytis nekyla pagal direktyvos 12 straipsnio 3 dalį. Atvirkščiai, minėtoje nuostatoje reikalaujama turėti teisę gyventi šalyje ir tik ją turint numatoma, kad ši Sąjungos piliečio vaiko teisė išliks, kol jis baigs mokslus, mirus arba išvykus Sąjungos piliečiui⁴⁵.

52. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio ir Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalies

44 — Sąjungos piliečio vaikai pirmiausia teisę gyventi šalyje gali įgyti kaip šeimos nariai pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies d punktą kartu su 2 straipsnio 2 dalies c punktu. Be to, tokie vaikai gali įgyti nuolatinio gyvenimo šalyje teisę pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnį.

45 — Taip bandyta susisteminti ligšiolinę Teisingumo Teismo praktiką; žr., pirma, 2001 m. gegužės 23 d. Komisijos pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (COM(2001) 257 galutinis, OL C 270 E, p. 150) ir, antra, 2003 m. balandžio 15 d. pakeistą Komisijos pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (COM (2003) 199 galutinis).

taikymo sritys nėra identiškos. Direktyvos 12 straipsnio 3 dalies taikymo sritis asmenų atžvilgiu yra platesnė už atitinkamą reglamento 12 straipsnio taikymo sritį, nes ji apima taip pat ekonominės veiklos nevykdančių Sąjungos piliečių vaikus. Tačiau direktyvos 12 straipsnio 3 dalies materialinė taikymo sritis yra daug siauresnė už reglamento 12 straipsnio atitinkamą taikymo sritį, nes ši apima tik situaciją, kai Sąjungos pilietis miršta arba išvyksta.

53. Tai, kad Direktyvoje 2004/38 nėra numatyta atskiros ir išsamios teisės gyventi šalyje turint tikslą mokytis, rodo, kad ir įsigaliojus šiai direktyvai išlieka galimybė remtis Reglamente Nr. 1612/68 12 straipsniu, kiek tai susiję su teisėmis gyventi šalyje.

54. Pirma, tai apima besimokančius darbuotojų migrantų vaikus, kuriems jau yra sukakę 21 metai ir kurie nebėra išlaikomi tėvų. Tokie vaikai pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies d punktą nebegali naudotis bendra teise gyventi šalyje, nes jie nelaikomi darbuotojo migranto šeimos nariais⁴⁶. Tačiau Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio taikymo

sritis neapribojama nei amžiumi, nei sąlyga dėl besimokančio asmens, kaip išlaikytinio, statuso⁴⁷.

55. Antra, Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis išlieka svarbus, kai kyla klausimas dėl *buvusių* darbuotojų migrantų vaikų, kurie mokosi, teisės gyventi šalyje. Kaip ką tik buvo išdėstyta, Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje šis atvejis reglamentuojamas neišsamiai, nes joje įtvirtinta taisyklė taikoma tik mirties ar išvykimo atveju, tačiau neapima buvusio darbuotojo migranto vaikų situacijos, kai toks darbuotojas, baigęs savo darbinę veiklą, pasiliko priimančiojoje valstybėje narėje. Tačiau Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis apima ir pastarąjį atvejį⁴⁸.

56. Negalima daryti prielaidos, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas priimdamas Direktyvą 2004/38 sąmoningai siekė sumažinti besimokančių vaikų teises gyventi šalyje, palyginti su numatytomis Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje, ir specialias teises apsigyventi siekė suteikti tik direktyvos 12 straipsnio 3 dalyje nurodytiems asmenims. Kaip matyti iš Direktyvos 2004/38 3 konstatuojamosios dalies, jos tikslas – supaprastinti ir sustiprinti visų Sąjungos piliečių laisvo judėjimo ir

46 — Žr. Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies c punktą.

47 — Sprendimas *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 20–23 ir 25 punktai).
48 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 63 ir 75 punktai).

apsigyvenimo teisę. Su šiuo tikslu būtų nesuderinama, jei Sąjungos piliečiams pagal Direktyvą 2004/38 būtų suteikta mažiau teisių nei pagal ją pakeistus ar panaikintus antrinės teisės aktus⁴⁹.

57. Taigi ir įsigaliojus Direktyvai 2004/38 reglamento 12 straipsnis išlieka atskiras teisinis pagrindas, suteikiantis teisę gyventi šalyje tiems asmenims, kurie turėdami tikslą mokytis gyvena valstybėje narėje, kurioje jų tėvas arba motina dirba arba dirbo kaip darbuotojas migrantas.

2. Vieno iš tėvų, faktiškai prižiūrinčio vaiką, išvestinė teisė gyventi šalyje

58. Jei pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį vaikas turi teisę mokytis priimančiojoje valstybėje narėje, tai, remiantis teismų praktika, vaiką prižiūrintis vienas iš tėvų pagal tą pačią nuostatą taip pat įgyja teisę gyventi toje valstybėje narėje⁵⁰.

59. Tokia išvestinė vaiką prižiūrinčio asmens teisė gyventi šalyje dažnai būtina siekiant

49 — 2008 m. liepos 25 d. Sprendimas *Metock ir kt.* (C-127/08, Rink. p. I-6241, 59 punktas).

50 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 75 punktas).

užtikrinti Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje numatytą vaiko teisę lankyti švietimo įstaigą. Tam tikromis aplinkybėmis darbuotojų migrantų vaikams numatyta teisė lankyti švietimo įstaigą netektų prasmės, jei švietimo įstaigą lankančius vaikus prižiūrintiems tėvams nebūtų leidžiama šiuo tikslu kartu su vaikais gyventi priimančioje valstybėje narėje⁵¹. Ir atvirkščiai, vienam iš tėvų, kuris faktiškai prižiūri vaikus, suteikus teisę gyventi šalyje, vaikams lengviau pasinaudoti savo teise lankyti švietimo įstaigą⁵².

60. Vienam iš tėvų, kuris prižiūri vaiką, pripažinus išvestinę teisę gyventi šalyje, kartu užtikrinama vaiko ir jo tėvų teisė į šeimos gyvenimo gerbimą⁵³, kuri numatyta EŽTK⁵⁴ 8 straipsnio 1 dalyje, o dabar jau ir

51 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 71 punktas); panašus Sprendimas *Zhu ir Chen*, nors ir priimtas pagal EB 18 straipsnio 1 dalį dėl teisės apsigyventi (minėtas 42 išnašoje, 45 punktas).

52 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 75 punktas).

53 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 68 ir 72 punktai); panašūs sprendimai, nors ir priimti dėl kitokių aplinkybių: 2002 m. liepos 11 d. Sprendimas *Carpenter* (C-60/00, Rink. p. I-6279, 38, 41 ir 42 punktai), 2002 m. liepos 25 d. Sprendimas *MIRAX* (C-459/99, Rink. p. I-6591, 53 ir 61 punktai), Sprendimas *Eind* (minėtas 32 išnašoje, 44 punktas) ir Sprendimas *Metock ir kt.* (minėtas 49 išnašoje, 56 ir 62 punktai).

54 — Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, pasirašyta Romoje 1950 m. lapkričio 4 dieną. Nors šioje konvencijoje neįtvirtinta užsieniečio teisė atvykti į tam tikrą valstybę ar joje apsigyventi, tačiau teisė į šeimos gyvenimą, numatyta konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje, gali būti pažeista, jei asmeniui nebus leidžiama atvykti ar apsigyventi valstybėje, kurioje gyvena artimi jo giminaičiai. Šiuo klausimu žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus: 1991 m. vasario 18 d. *Moustaquim prieš Belgiją* (A serija, Nr. 193, p. 18, § 36), 2001 m. rugpjūčio 2 d. *Boultif prieš Šveicariją* (*Recueil des arrêts et décisions* 2001-IX, § 39) ir 2004 m. balandžio 22 d. *Radovanovic prieš Austriją* (Skundas Nr. 42703/98, § 30). Europos Bendrijų Teisingumo Teismas savo ruožtu konstatavo, kad teisė gyventi kartu su artimais šeimos nariais sukuria valstybės narėms pareigas, kurios gali būti neigiamos, kai viena iš jų turi neišsijusių asmenų, arba pozityvios, kai turi leisti asmeniui įvažiuoti į savo teritoriją ir joje gyventi (2006 m. birželio 27 d. Sprendimas *Parlamentas prieš Tarybą*, vadinamasis „Šeimos susijungimas“, C-540/03, Rink. p. I-5769, 52 punktas).

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje⁵⁵.

taip pat padeda vaikams geriau integruotis į priimančiosios valstybės visuomenę⁵⁷.

3. Tarpinė išvada

61. Be to, taip geriausiai užtikrinama, kad darbuotojų migrantų vaikams priimančiojoje valstybėje „būtų sudarytos kaip galima geresnės sąlygos“ (Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio 2 dalis) mokytis ir kad jie būtų „priimti <...> tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir tos šalies piliečiai“ (Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio 1 dalis)⁵⁶. Prie tokių sąlygų ir (arba) reikalavimų tikrai reikėtų priskirti ir galimybę vaikams ir jaunuoliams užaugti įprastinėje namų aplinkoje, o tai paprastai reikštų galimybę gyventi kartu su tėvais arba su vienu iš tėvų, kuris faktiškai juos prižiūri.

63. Vadinas, apibendrinant galima konstatuoti:

Kai Sąjungos piliečio vaikas mokosi valstybėje narėje, kurioje tas Sąjungos pilietis dirba arba dirbo kaip darbuotojas migrantas, vienas iš tėvų, kuris faktiškai prižiūri vaiką pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį įgyja išvestinę teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje.

62. Galiausiai išvestinės teisės gyventi šalyje pripažinimas vienam iš tėvų, kuris jį prižiūri,

B — Ar teisė gyventi šalyje įgyjama tik tada, kai suinteresuotasis asmuo turi pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą?

55 — Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija pirmiausia, 2000 m. gruodžio 7 d., buvo paskelbta Nicoje (OL C 364, 2000, p. 1), o vėliau, 2007 m. gruodžio 12 d., — Strasbūre (OL C 303, 2007, p. 1). Nors ji nesukuria analogiškų privalomų teisinių pasekmių kaip pirminė teisė, tačiau kaip teisės šaltinis yra reikšminga aiškinant Bendrijos teisinės sistemos ginamas pagrindines teises bent jau tada, kai į ją aiškiai daroma nuoroda Bendrijos teisės akte; žr. Sprendimą „Šeimos susijungimas“ (minėtas 54 išnašoje, 38 punktas) ir mano 2005 m. rugsėjo 8 d. išvados, pateiktos toje byloje, 108 punktą, taip pat 2007 m. kovo 13 d. Sprendimą *Unibet* (C-432/05, Rink. p. I-2271, 37 punktas). Direktyvos 2004/38 31 konstatuojamoje dalyje pateikiama nuoroda į Pagrindinių teisių chartiją.

56 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 68 ir 73 punktai), žr. taip pat generalinio advokato L. A. Geelhoed išvados, pateiktos toje byloje, 91 ir 92 punktus.

64. Savo pirmuoju klausimu ir antrojo klausimo antra dalimi⁵⁸ prašymą priimti prejudicinių sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori

57 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 68 punktas kartu su 50–52 punktais).

58 — Antrojo klausimo b punktas.

sužinoti, ar asmens, kuris kaip vienas iš tėvų prižiūri besimokantį darbuotojo migranto vaiką ir kuris pats nedirba, teisei gyventi šalyje taikoma sąlyga turėti pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą, taigi „turėti nuosavų pragyvenimo išteklių“⁵⁹.

65. Priešingai nei kitos proceso šalys, *London Borough of Lambeth*, Danijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės mano, kad iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančiomis teisėmis gali pasinaudoti tik asmenys, turintys nuosavų pragyvenimo lėšų.

66. Todėl tokiam asmeniui, kaip antai M. Teixeira, pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį negali kilti teisė gyventi šalyje, nes ji šiuo metu neturi nei pakankamai išteklių, nei visaverčio sveikatos draudimo, galiojančio Jungtinėje Karalystėje.

67. Tačiau iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio teksto, kuris negali būti aiškinnamas siaurai⁶⁰, nematyti, kad egzistuočių koks nors reikalavimas turėti nuosavų pragyvenimo lėšų.

59 — Anglų kalba „self-sufficient“.

60 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 74 punktas).

68. Pagal ligšiolinę teismų praktiką, susijusią su Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu, iš šio straipsnio kylančių vaikų ir juos prižiūrinčių tėvų teisės gyventi šalyje taip pat niekaip nesiejamos su ekonominio nepriklausomumo sąlyga. Atsižvelgiant į šį kontekstą, ypač svarbūs sprendimai *Echternach ir Moritz* ir *Baumbast ir R*:

— Sprendime *Echternach ir Moritz* iš viso nebuvo nagrinėjamas klausimas dėl pakankamų išteklių buvimo. Abiejų suinteresuotų studentų atveju nebuvo paneigta teisė remtis Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu, nors pagrindinėje byloje jie tvirtino turintys ne tik teisę gyventi šalyje, bet ir teisę į studijų finansavimo išmokas, kurios, be kita ko, skirtos jų pačių pragyvenimo išlaidoms ir jų išlaikomų asmenų pragyvenimo bei sveikatos draudimo išlaidoms padengti ir kurios bet kuriuo atveju iš dalies buvo socialinės pagalbos pobūdžio⁶¹.

— Sprendime *Baumbast ir R* ta aplinkybė, kad W. Baumbast turėjo pakankamų išteklių, paminėta tik dėl jo, kaip ekonominės veiklos nevykdančio Sąjungos piliečio, teisės gyventi šalyje pagal EB 18 straipsnį⁶². Tačiau šiuo atveju reikš-

61 — Sprendimas *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje, 2, 32 ir 35 punktai; posėdžio protokolo I.1 skyrius); taip pat Sprendimas *di Leo* (minėtas 33 išnašoje, 9 punktas) ir Sprendimas *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 19 ir 25 punktai).

62 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 19 ir 87–94 punktai); taip pat Sprendimas *Zhu ir Chen* (minėtas 42 išnašoje, 13 ir 27–33 punktai).

mingose to sprendimo dalyse, kuriose nagrinėjama jo sutuoktinės ir dukters teisė gyventi šalyje pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį, pakankamų išteklių buvimo klausimas nebuvo svarbus⁶³.

69. Be jokios abejonės, teisės aktų leidėjas darė prielaidą, kad darbuotojo migranto šeimos nariai, kartu su juo gyvenantys priimančiojoje valstybėje narėje, paprastai turi pakankamai išteklių, nes jie arba patys dirba priimančiojoje valstybėje narėje (Reglamento Nr. 1612/68 11 straipsnis), arba juos išlaiko darbuotojas migrantas, kuris iš savo pajamų dengia jų pragyvenimo išlaidas ir aprūpina juos būstu (Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 ir 3 dalys).

70. Tačiau Reglamente Nr. 1612/68 teisės aktų leidėjas leidimo gyventi priimančiojoje valstybėje nesiejo su sąlyga turėti pakankamų išteklių. Priešingai, pagal Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalį darbuotojai migrantai turi teisę naudotis tomis pačiomis socialinėmis lengvatomis kaip ir vietiniai darbuotojai⁶⁴. Pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį šią teisę turi taip pat jų vaikai tiek,

kiek jie lanko švietimo įstaigą priimančiojoje valstybėje⁶⁵.

71. Tai, kad Reglamente Nr. 1612/68 nenusatytas ekonominio nepriklausomumo reikalavimas, yra vienas esminių šio reglamento ir keletu vėliau priimtų direktyvų skirtumų, nes jose nedirbančių Sąjungos piliečių teisei laisvai judėti ir apsigyventi aiškiai nustatoma sąlyga – įrodyti turint pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą⁶⁶. Tai teisingai nurodė ELPA priežiūros institucija.

72. Tačiau *London Borough of Lambeth*, Danijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės mano, kad ekonominio nepriklausomumo reikalavimas šiandien turėtų būti taikomas ir Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio atžvilgiu. Šią išvadą jos daro remdamosi per tą laiką įsigaliojusia Direktyva 2004/38, nes dabar Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį reikia aiškinti ir taikyti atsižvelgiant į ją.

63 — Žr. Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 47–63 ir 68–75 punktai).

64 — Tokios socialinės lengvatos, pavyzdžiui, apima ir senatvės išmokas aukštutinės giminystės linijos giminaičiams; šiuo klausimu žr. 1984 m. liepos 12 d. Sprendimą *Castelli* (261/83, Rink. p. 3199, 12 punktas), 1985 m. birželio 6 d. Sprendimą *Frascoigna* (157/84, Rink. p. 1739, 21–25 punktai) ir 1987 m. liepos 9 d. Sprendimą *Frascoigna* (256/86, Rink. p. 3431, 6–9 punktai).

65 — Žr. Sprendimą *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje, 34 punktas), Sprendimą *di Leo* (nurodytas 33 išnašoje, 14 ir 15 punktai) ir Sprendimą *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 30 punktas).

66 — Žr. atitinkamai 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 90/364/EEB dėl teisės apsigyventi (OL L 180, 26; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 3) 1 straipsnio 1 dalį, 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 90/365/EEB dėl pagal darbo sutartį ir savarankiškai dirbančių asmenų, kurie nutraukė savo profesinę veiklą, teisės apsigyventi (OL L 180, p. 28; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 5) 1 straipsnio 1 dalį ir 1993 m. spalio 29 d. Tarybos direktyvos 93/96/EEB dėl studentų teisės apsigyventi (OL L 317, p. 59; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 2 t., p. 250) 1 straipsnį.

73. Šis argumentas nėra įtikinamas.

74. Kaip buvo minėta⁶⁷, Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio taikymo srities apribojimas atsižvelgiant į direktyvą prieštarautų Direktyvos 2004/38 tikslams. Kaip žinoma, Direktyva 2004/38 siekiama supaprastinti ir sustiprinti visų Sąjungos piliečių laisvo judėjimo ir apsigyvenimo teisę⁶⁸. Su šiuo tikslu būtų nesuderinama, jei Sąjungos piliečiams pagal Direktyvą 2004/38 būtų suteikta mažiau teisių nei pagal ją pakeistus ar panaikintus antrinės teisės aktus⁶⁹.

75. Be šių bendro pobūdžio samprotavimų, taip pat iš Direktyvoje 2004/38 pateiktų konkrečių teisės aktų leidėjo vertinimų aiškėja, kad iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančios teisės negali būti apribotos ir taikomos tik nuosavų pragyvenimo išteklių turintiems asmenims.

76. Direktyvoje 2004/38 ekonominio nepriklausomumo sąlyga jokiu būdu nėra bendrai nustatyta visoms Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisėms apsigyventi. Atvirkščiai, direk-

tyvoje tęsiama ankstesnė tradicinė praktika teisės apsigyventi išskirti į dvi kategorijas⁷⁰. Nedirbančių Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisių atžvilgiu paprastai nustatomas reikalavimas įrodyti, kad turima pakankamų išteklių ir visavertis sveikatos draudimas (direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b ir c punktai kartu su d punktu), o dėl dirbančių Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisių pažymėtina, kad toks apribojimas netaikomas (direktyvos 7 straipsnio 1 dalies a punktas kartu su d punktu).

77. Iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančios teisės priskirtinos prie antros nurodytos kategorijos. Jomis gali pasinaudoti Sąjungos piliečių, priimančiojoje valstybėje narėje dirbančių arba dirbusių kaip darbuotojai migrantai, šeimos nariai. Todėl, net ir atsižvelgiant į teisės aktų leidėjo vertinimus, kuriais grindžiama Direktyva 2004/38, nedera šių teisių sieti su ekonominio nepriklausomumo sąlyga.

78. Ši išvada patvirtinama ir Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje. Joje numatyta, kad Sąjungos piliečio išvykimas iš priimančiosios valstybės narės arba jo mirtis nereiškia

67 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 56 punktą.

68 — Direktyvos 2004/38 3 konstatuojamoji dalis.

69 — Sprendimas *Metock ir kt.* (minėtas 49 išnašoje, 59 punktas).

70 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 71 punktą.

teisės gyventi šalyje praradimo jo vaikams ar vienam iš tėvų, kuris faktiškai globoja vaikus, iki jų mokslų užbaigimo. Priešingai nei kitose panašiose nuostatose, reglamentuojančiose teisių gyventi šalyje išlaikymą⁷¹, Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje nenustatyta ekonominio nepriklausomumo sąlyga vaikams ir vienam iš jų tėvų. Joje nereikalaujama įrodyti, jog yra pakankamai išteklių ir visavertis sveikatos draudimas, kad būtų leista likti priimančiojoje valstybėje narėje.

79. Nors nagrinėjamas atvejis pagal savo pobūdį ir nepatenka į Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalies taikymo sritį, nes abu besimokančio vaiko tėvai yra gyvi ir neišvykę iš Jungtinės Karalystės, tačiau ši nuostata parodo, kad Direktyvoje 2004/38 besimokančio vaiko ir jį prižiūrinčio vieno iš tėvų teisiniam statusui skiriamas ypatingas dėmesys ir kad šie asmenys yra privilegijuoti kitų šeimos narių atžvilgiu.

80. Taigi ir Direktyvoje 2004/38 matomi aktualūs teisės aktų leidėjo vertinimai rodo, kad besimokančio vaiko ir vieno iš jį prižiū-

rinčių tėvų teisės gyventi šalyje, kylančios iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio, negalima sieti su ekonominio nepriklausomumo sąlyga.

81. Be jokios abejonės, toks platus Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio aiškinimas, koks kyla ir iš mano nurodytos ligšiolinės Teisingumo Teismo praktikos, gali lemti, kad asmenys, kaip antai M. Teixeira ir jos duktė, kurios neturi nuosavų pragyvenimo lėšų, priimančiojoje valstybėje narėje reikalaus socialinės paramos išmokų. Tačiau įprastu atveju tai neturėtų tapti nepakeliama našta priimančiosios valstybės narės biudžetui ir socialinio draudimo sistemai. Juk besimokančio vaiko tėvas arba motina, dirbantys arba dirbę kaip darbuotojai migrantai, mokėdami mokesčius bei socialinio draudimo įmokas prisidėjo prie tos valstybės biudžeto ir socialinio draudimo sistemos finansavimo. Taigi priimančiojoje valstybėje narėje dirbantys darbuotojai migrantai, vertinami kaip grupė, prisideda prie šio finansavimo.

82. Be to, Bendrijos priemonėms dėl laisvo judėjimo ir teisės apsigyventi iki šiol buvo būdingas tam tikras priimančiosios valstybės narės finansinio solidarumo su kitų valstybių

71 — Žr. Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą ir 13 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą. Tas pats ir dėl 12 straipsnio 1 dalies antros pastraipos ir 13 straipsnio 1 dalies 2 pastraipos tiek, kiek jos taikomos kartu su Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies b arba c punktu.

narių piliečiais laipsnis, taip pat ir nedirbančių asmenų atžvilgiu⁷². Dabar ši mintis vėl išreikšta Direktyvos 2004/38 preambulėje. Nors kategoriškai neatmetama asmens galimybė naudotis socialinės paramos sistema net ir per pirmąjį gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje laikotarpį, tačiau tai neturėtų tapti nepagrįsta našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai⁷³. Be to, Direktyvos 2004/38 14 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad išsiuntimo iš šalies priemonė neturi būti Sąjungos piliečio ar jo šeimos nario pasinaudojimo priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistema savaiminė pasekmė.

83. Žinoma, finansinio solidarumo su kitų valstybių narių piliečiais principas priimančiosios valstybės narės neįpareigoja toleruoti piktnaudžiavimo atvejų. Pagal bendrąjį Bendrijos teisės principą Bendrijos teisės aktų taikymas neturėtų būti išplėstas tiek, kad apimtų ūkio subjektų piktnaudžiavimą⁷⁴. Šis principas įtvirtintas ir Direktyvos 2004/38 35 straipsnyje⁷⁵. Taigi valstybės narės gali imtis priemonių, kurios užkirstų kelią piktnaudžiauti teisėmis, kylančiomis iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio. Tačiau piktnaudžiavimo buvimas turi būti nustatytas

objektyviai, įvertinus visas konkrečius atvejo aplinkybes, ir negali būti grindžiamas vien tuo, kad buvo pasinaudota Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje numatytais teisėmis⁷⁶.

84. Nagrinėjamu atveju nėra pagrindo teigti, kad M. Teixeira ar jos dukterė piktnaudžiaudamos rėmėsi Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu arba galėjo pernelyg pasinaudoti priimančiosios valstybės narės finansiniu solidarumu.

85. M. Teixeira prašymo dėl būsto paramos pateikimo momentu Jungtinėje Karalystėje be pertraukų buvo pragyvenusi apie 18 metų⁷⁷. Jos dukterė Patricia yra Sąjungos pilietė, gimusi priimančiojoje valstybėje narėje ir, kaip galima manyti, joje baigusi mokyklą. Todėl, atsižvelgiant į prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo kitus nustatytus faktus, galima daryti išvadą, kad M. Teixeira ir jos dukters situacijai būdingas palyginti

72 — 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Grzelczyk* (C-184/99, Rink. p. I-6193, 44 punktas); taip pat žr. Sprendimą *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 91–93 punktai) ir 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimą *Trojani* (C-456/02, Rink. p. I-7573, 34 ir 45 punktai).

73 — Direktyvos 2004/38 dešimta konstatuojamoji dalis.

74 — 1999 m. kovo 9 d. Sprendimas *Centros* (C-212/97, Rink. p. I-1459, 24 punktas su kitomis nuorodomis); be to, žr. Sprendimą *Singh* (minėtas 43 išnašoje, 24 punktas), 1988 m. birželio 21 d. Sprendimą *Lair* (39/86, Rink. p. 3161, 43 punktas) ir 2003 m. lapkričio 6 d. Sprendimą *Ninni-Orasche* (C-413/01, Rink. p. I-13187, 36 punktas).

75 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Metock ir kt.* (minėtas 49 išnašoje, 75 punktas).

76 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Lair* (minėtas 74 išnašoje, 43 punktas) ir 2003 m. rugsėjo 23 d. Sprendimą *Akrich* (C-109/01, Rink. p. I-9607, 55 punktas); panašūs, bet su mokesčių teise susiję sprendimai: 2000 m. rugsėjo 26 d. Sprendimas *Komisija prieš Belgiją* (C-478/98, Rink. p. I-7587, 45 punktas) ir 2006 m. rugsėjo 12 d. Sprendimas *Cadbury Schweppes ir Cadbury Schweppes Overseas* (C-196/04, Rink. p. I-7995, 36 ir 37 punktai).

77 — Jungtinės Karalystės vyriausybė tvirtina, kad M. Teixeira buvo kartą išvykusi keletui mėnesių, tačiau nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nenurodyta nieko, kad tai būtų pagrįsta. Bet kuriuo atveju toks trumpas gyvenimo šalyje tęstinumo nutraukimas nėra pakankamas pagrindas suabejoti M. Teixeira ilgalaike integracija Jungtinėje Karalystėje; šiuo klausimu žr. teisės aktų leidėjo vertinimą, pateiktą Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 3 dalyje.

didelis integracijos priimančiojoje valstybėje narėje laipsnis. Tokiomis aplinkybėmis tam tikras priimančiosios valstybės narės finansinis solidarumas jų atžvilgiu yra pateisinamas.

86. Vadinas, apibendrinant reikia pripažinti, kad:

Pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį vienam iš tėvų, kuris faktiškai prižiūri besimokantį vaiką, kylančiai teisei gyventi šalyje netaikoma sąlyga, kad šis asmuo turėtų pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą.

C — Laiko veiksniai

87. Galiausiai reikia išnagrinėti, kokią poveikį asmens, kurio situacija kaip M. Teixeira, teisei gyventi šalyje turi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodyti laiko veiksniai.

1. Kuriuo momentu besimokantis asmuo turėjo turėti darbuotojo migranto vaiko statusą?

88. Savo antrojo klausimo trečia dalimi⁷⁸ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, kuriuo momentu besimokantis asmuo turėjo turėti darbuotojo migranto vaiko statusą, kad galėtų būti taikomas Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis. Jis konkrečiai klausia, ar ši nuostata taikoma tik jei vienas iš tėvų, prižiūrintis besimokantį vaiką, pats dirbo kaip darbuotojas migrantas priimančiojoje valstybėje narėje tuo metu, kai vaikas pradėjo joje mokytis.

89. Šis klausimas keliamas todėl, kad M. Teixeira tuo momentu, kai jos duktė Patricia pradėjo lankyti mokyklą, Jungtinėje Karalystėje nedirbo, o su pertraukomis dirbo tik prieš jai pradėdant lankyti mokyklą ir jai jau lankant mokyklą. Tokiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo abejonių, ar Patricia, taigi galiausiai ir jos motina, kaip ją prižiūrintis asmuo, gali šiandien remtis Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu.

90. Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio taikymo

⁷⁸ — Antrojo klausimo c punktas.

sritis nėra apribojama tik tokiomis situacijomis, kai vienas iš besimokančio vaiko tėvų darbuotojo migranto statusą turėjo būtent tada, kai vaikas pradėjo mokytis.

91. Jau vien remiantis šios nuostatos tekstu, ji taikoma tiek vaikams, kurių vienas iš tėvų „dirba“ priimančiosios valstybės narės teritorijoje, tiek vaikams, kurių vienas iš tėvų joje „dirbo“. Taigi buvusių darbuotojų migrantų vaikai lygiai taip pat gali remtis 12 straipsniu, kaip ir vaikai tų Sąjungos piliečių, kurie turi darbuotojo migranto statusą. Iš 12 straipsnio niekaip nematyti, kad buvusių darbuotojų migrantų vaikai gali naudotis tik ribota teise lankyti švietimo įstaigą priimančiojoje valstybėje narėje.

92. Kaip buvo minėta, Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis negali būti aiškinaamas siaurai⁷⁹. Šia nuostata siekiama sukurti darbuotojo migranto šeimai kuo geresnes sąlygas integruotis į ją priėmusios valstybės gyvenimą ir apsaugoti jo vaikus nuo neigiamų pasekmių jų bendro ar profesinio lavinimo procesu⁸⁰.

79 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 74 punktas).

80 — Žr. šios išvados 43 ir 44 punktus.

93. Griežtos taisyklės dėl datos, į kurią reikia atsižvelgti, nustatymas iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančių teisių atžvilgiu būtų nesuderinamas su jo tikslais. Atvirkščiai, pagal šią nuostatą vaikas, vadinasi, ir jį prižiūrintis asmuo, gali pasinaudoti teise gyventi šalyje turint tikslą mokytis, jei jis gyvena priimančiojoje valstybėje narėje nuo tada, kai vienas iš jo tėvų kaip darbuotojas migrantas turėjo teisę joje gyventi⁸¹. Tai, ar tas vienas iš tėvų kaip darbuotojas migrantas priimančiojoje valstybėje narėje dirbo būtent tada, kai vaikas pradėjo mokytis, nėra svarbu. Per procesą Teisingumo Teisme su tuo sutiko ir Jungtinės Karalystės vyriausybė.

94. Nors M. Teixeira tuo momentu, kai jos dukterė pradėjo lankyti mokyklą, Jungtinėje Karalystėje nedirbo, tačiau ji bet kuriuo atveju su pertraukomis dirbo tada, kai jos dukterė jau lankė mokyklą. Kadangi nėra nustatyta kitokių aplinkybių, darytina išvada, kad M. Teixeira veikla nebuvo tik visiškai nereikšminga ir pagalbinė, o reali ir veiksminga ūkinė veikla, kurią ji vykdė vadovaujama darbdavio ir gavo už ją atlyginimą. Vadinasi, M. Teixeira tuo laikotarpiu, kai jos dukterė Patricia lankė mokyklą, su pertraukomis turėjo darbuotojo migranto statusą Jungtinėje Karalystėje⁸².

81 — Sprendimas *Baumbast ir R* (minėtas 4 išnašoje, 63 punktas); panašiai ir Sprendime *Brown* (minėtas 26 išnašoje, 30 punktas).

82 — Dėl sąvokos „darbuotojas“ apibrėžties žr. nusistovėjusią teismų praktiką, pirmiausia 2004 m. kovo 23 d. Sprendimą *Collins* (C-138/02, Rink. p. I-2703, 26 punktas), Sprendimą *Trojani* (minėtas 72 išnašoje, 15 punktas), 2007 m. liepos 18 d. Sprendimą *Geven* (C-213/05, Rink. p. I-6347, 16 punktas) ir 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Vatsouras ir Koupatantze* (C-22/08 ir C-23/08, Rink. p. I-4585, 26 punktas).

95. Net ir darant prielaidą, kad Patricia mokyklą Jungtinėje Karalystėje pradėjo lankyti remdamasi ne Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu, o tik vidaus teisės aktais, vélesné M. Teixeira darbiné veikla, kurią ji vykde su pertraukomis, bet kuriuo atveju yra pakankamas pagrindas taikyti Bendrijos teisés aktą.

momento, kai vienas iš jo tétų kaip darbuotojas migrantas turéjo teisę joje gyventi.

96. Bent jau vertinant šiandien, remdamasi Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu, Patricia gali tėti mokslus Jungtinėje Karalystėje ir juos baigti. Todél ir jos motina M. Teixeira, kaip Patricia prižiūrintis asmuo, dabar gali remtis šiuo teisés aktu⁸³.

2. Kokį poveikį vieno iš tétų, kaip vaiką prižiūrinčio asmens, teisei gyventi šalyje turi tai, kad vaikas sulaukia pilnametystés?

98. Savo antrojo klausimo ketvirta dalimi⁸⁴ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmés siekia sužinoti, ar vieno iš tétų, kuris prižiūri priimančiojoje valstybėje narėje besimokantį darbuotojo migranto vaiką, turima teisé gyventi šalyje savaime baigiasi, kai šis vaikas sulaukia pilnametystés.

97. Taigi apibendrinant:

99. Šis klausimas pateikiamas todél, kad prašymo dél būsto paramos pateikimo momentu M. Teixeira dukté Patricia buvo 15 metų, o šiandien jai jau yra 18 metų, taigi pagal Jungtinés Karalystés teisés aktus ji tapo pilnameté.

Vienas iš tétų, kuris faktiškai prižiūri besimokantį darbuotojo migranto vaiką, gali pasinaudoti iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančia teise gyventi šalyje, nesvarbu, ar jis vaikui pradédant mokytis dirbo priimančiojoje valstybėje narėje kaip darbuotojas migrantas. Pakanka, kad vaikas gyvena priimančiojoje valstybėje narėje nuo to

100. Kadangi manau, jog nagrinéjamu atveju būtent Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis yra taikytinas teisés pagrindas, kuriuo grindžiama tiek M. Teixeira, tiek ir jos dukters teisé gyventi šalyje, prašymą priimti prejudi-

83 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 58–62 punktus.

84 — Antrojo klausimo d punktus.

cinį sprendimą pateikusių teismo klausimą nagrinėsiu atsižvelgdama į šią nuostatą. Tačiau tolesnius samprotavimus galima taikyti ir kitoms teisėms gyventi šalyje, kurias vienas iš tėvų, kaip vaiką prižiūrintis asmuo, įgyja pagal Direktyvą 2004/38, pavyzdžiui, jos 12 straipsnio 3 dalį.

101. Atsakant į šį klausimą reikėtų turėti galvoje, kad iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio kylančių vaiko ir jį prižiūrinčio asmens teisių trukmė nebūtinai turi sutapti.

102. Vaikų pirminėms teisėms pilnametystę jokio tiesioginio poveikio neturi⁸⁵. Atsižvelgiant į Reglamento Nr. 1612/68 objektą ir tikslą⁸⁶, tiek jo 12 straipsnyje numatyta teisė lankyti švietimo įstaigą, tiek ir su ja susijusi teisė gyventi šalyje išlieka tol, kol vaikas baigia mokslus. Šiandien tai dažniausiai įvyksta jau po to, kai vaikas sulaukia pilnametystės, nes į Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio taikymo sritį patenka ir aukštojo mokslo studijos⁸⁷.

103. Tačiau kitaip gali būti su išvestine vieno iš tėvų, kuris faktiškai prižiūri vaiką, teise gyventi šalyje. Nors vieno iš tėvų nuolatiniu būvimu kartu siekiama sudaryti kuo geresnes sąlygas vaikui mokytis⁸⁸, tačiau tai galioja tik tol ir tik tiek, kol ir kiek vaikui būtina asmeninė vieno iš tėvų priežiūra, kad jis galėtų veiksmingai pasinaudoti savo teise lankyti švietimo įstaigą⁸⁹.

104. Priešingai nei teigia Jungtinė Karalystė, mano manymu, šiomis aplinkybėmis būtų netinkama nustatyti griežtą amžiaus ribą, sutampančią su vaiko pilnametyste. Kaip ypač matyti iš Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalies a punkto ir iš Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies c punkto, teisės aktų leidėjas taip pat pripažįsta, kad net ir sulaukusi pilnametystės vaikui tam tikrą laiką dar gali būti reikalingas gyvenimas su tėvais arba su vienu iš tėvų⁹⁰. Nelygu konkretaus atvejo aplinkybės, toks gyvenimas kartu su tėvais kaip tik gali būti reikalingas, kad vaikas galėtų tęsti ir baigti mokslus.

88 — Žr. šios išvados 61 punktą.

89 — Žr. šios išvados 59 punktą; panaši ir L. A. Geelhoed išvada, pateikta byloje *Baumbast ir R* (minėta 4 išnašoje, 94 punktas, paskutinis sakiny).

90 — Nagrinėjamas atvejis nepatenka į Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalies a punkto ir (arba) Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies c punkto taikymo sritį, nes kalbama ne apie vaiko teisę gyventi kartu su vienu iš tėvų, o apie išvestinę vieno iš tėvų teisę gyventi kartu su vaiku. Tačiau iš šiose nuostatose pateikiamo vertinimo galima daryti išvadą, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas nei 1968, nei 2004 m. nesiekė teisės gyventi šalyje atžvilgiu nustatyti griežtos amžiaus ribos, kuri būtinai sutaptų su vaiko pilnametyste.

85 — Taip pat Sprendimas *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 25 punktas); žr. ir Sprendimą *Echternach ir Moritz* (minėtas 27 išnašoje; iš tos bylos posėdžio protokolo matyti, kad abu suinteresuotieji studentai buvo vyresni nei 18 metų).

86 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 43 ir 44 punktus.

87 — Sprendimas *Gaal* (minėtas 26 išnašoje, 24 punktas); byla *di Leo* taip pat buvo susijusi su aukštojo mokslo universitetinėmis studijomis (sprendimas nurodytas 33 išnašoje, 4 punktas).

105. Pirma, šiomis aplinkybėmis reikia atsižvelgti į vaikus, kurie pilnametystės sulaukia prieš svarbius, pavyzdžiui, abitūros, egzaminus. Paprastai jiems ir toliau reikalinga tėvų arba vieno iš tėvų asmeninė priežiūra, kol jie išlaikys reikiamus egzaminus. Antra, reikia paminėti vaikus su psichine ar fizine negalia, kuriems besimokant kartu reikalinga speciali kasdienė priežiūra bei dėmesys ir tada, kai jie sulaukia pilnametystės.

108. Taigi apibendrinant:

Asmens, kaip vieno iš tėvų, kuris prižiūri priimančiojoje valstybėje narėje besimokantį darbuotojo migranto vaiką, teisė gyventi šalyje baigiasi, kai vaikas sulaukia pilnametystės, išskyrus situaciją, kai dėl konkretaus atvejo aplinkybių vieno iš tėvų asmeninė priežiūra yra vaikui būtina ir vėliau, kad jis galėtų tęsti ir baigti savo mokslus.

106. Tačiau, nesant tokių specialių aplinkybių, priimančiosios valstybės narės institucijos gali daryti išvadą, kad darbuotojo migranto vaikui, kuris tapo pilnametis, tėvų asmeninė priežiūra nebereikalinga. Vaikas tapo jaunu suaugusiuoju. Tėvai jau nebėra jį prižiūrintys asmenys, ir jam, galimas dalykas, realiai nereikalinga nei finansinė parama, nei reguliarus asmeninis vieno iš tėvų buvimas ar gyvenimas kartu.

3. Ar svarbi aplinkybė, kada vaikas pradėjo mokytis – prieš įsigaliojant Direktyvai 2004/38 ar po to? (trečiasis klausimas)

107. Tai, savaime suprantama, nedaro jokie poveikio vieno iš tėvų nuolatinio gyvenimo šalyje teisei, jei jis tokią įgijo legaliai gyvendamas priimančiojoje valstybėje narėje, kad asmeniškai prižiūrėtų savo vaiką (Direktyvos 2004/38 16 straipsnis).

109. Trečiasis klausimas pateikiamas tik tuo atveju, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas, t. y. tuo atveju, kai asmuo, kurio situacija tokia, kaip M. Teixeira, gali naudotis teise gyventi šalyje tik pagal Direktyvą 2004/38. Kadangi Teisingumo Teismui

siūlau teisę gyventi šalyje kildinti iš Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio ir, vadinasi, į pirmąjį klausimą atsakyti neigiamai⁹¹, toliau trečiąjį klausimą išnagrinėsiu tik kaip pagalbinį.

110. Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar asmens, kuris nuo 2007 m. kovo kaip vienas iš tėvų prižiūri besimokantį darbuotojo migranto vaiką, teisei gyventi šalyje gali atsirasti apribojimų pagal Direktyvą 2004/38, nors šis vaikas pradėjo mokytis prieš pasibaigiant šios direktyvos įgyvendinimo laikotarpiui, t. y. prieš 2006 m. balandžio 30 dieną.

111. Kadangi M. Teixeira savo dukterį faktiškai prižiūri nuo 2007 m. kovo mėn., teise gyventi šalyje ji, kaip vienas iš besimokančio vaiko tėvų, gali pasinaudoti tik nuo šio momento, ir visai nesvarbu, kada šis vaikas iš tikrųjų pradėjo mokytis. Vadinasi, M. Teixeira gindama šią teisę gyventi šalyje, kuria naudojasi kaip vaiką prižiūrintis asmuo, negali remtis kitomis įgytomis teisėmis, kad išvengtų Direktyvos 2004/38 ir (arba) ją įgyvendinant priimtų nacionalinės teisės aktų taikymo. Tai nėra ir taikymo atgaline data atvejais. Atvirkš-

čiai, čia vadovaujamas principu, kad nauja taisyklė paprastai taikoma nedelsiant būsimoms padėties, susiklosčiusios galiojant ankstesnei taisyklei, pasekmėms⁹².

112. Vadinasi, į trečiąjį klausimą, jei jis būtų svarbus, reikėtų atsakyti neigiamai.

113. Ar kitaip yra su M. Teixeira dukters Patricia pirmine teise gyventi šalyje ir lankyti švietimo įstaiga, nes ji pradėjo mokytis daug anksčiau, negu įsigaliojo Direktyva 2004/38, šiuo atveju atsakyti nereikia. Remiantis nutarimi dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, pagrindinės bylos dalykas yra vien pačios M. Teixeira teisė gyventi šalyje ir tik kaip būtina sąlyga, kad pagal vidaus teisės aktus ji galėtų gauti būsto paramą.

114. Tačiau, remiantis mano siūlomumu sprendimu⁹³, pagal Direktyvą 2004/38 nei

91 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 34–63 ir 64–86 punktus.

92 — 1973 m. gruodžio 5 d. Sprendimas *SOPAD* (143/73, Rink. p. 1433, 8 punktas), 2002 m. sausio 29 d. Sprendimas *Pokrzepowicz-Meyer* (C-162/00, Rink. p. I-1049, 50 punktas) ir 2008 m. gruodžio 11 d. Sprendimas *Komisija prieš Freistaat Sachsen* (C-334/07 P, Rink. p. I-9465, 43 punktas).

93 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 64–86 punktus.

M. Teixeira, nei jos dukters teisei gyventi šalyje jokie apribojimai nekyla.

117. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo paaiškinimais, M. Teixeira Jungtinėje Karalystėje ištisai⁹⁴ gyvena nuo 1989 m., taigi daugiau nei penkerius metus.

D — *Baigiamosios pastabos*

115. Galiausiai reikia pateikti dar dvi trumpas pastabas dėl M. Teixeira galimos teisės nuolat gyventi Jungtinėje Karalystėje ir dėl jos, kaip Sąjungos pilietės, teisės į vienodą požiūrį.

118. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nėra jokių nuorodų į tai, kad M. Teixeira, 1989–1991 m. turėdama darbuotojo migranto statusą, būtų gyvenusi šalyje nelegaliai, taip pat nenurodyta, kad ji šalyje būtų gyvenusi nelegaliai vėlesniu laikotarpiu. Bet kuriuo atveju vien aplinkybė, kad M. Teixeira Jungtinėje Karalystėje dirbo ne ištisai, nėra pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad ji šalyje gyveno neteisėtai. Atvirkščiai, pagal Bendrijos teisės aktus ji galėjo pasinaudoti teise laikinai gyventi Jungtinėje Karalystėje ir kaip nedirbanti Sąjungos pilietė⁹⁵, o iki santuokos nutraukimo – kaip darbuotojo migranto sutuoktinė⁹⁶.

1. Dėl galimos nuolatinio gyvenimo šalyje teisės

116. Pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalį Sąjungos piliečiai, kurie priimančiojoje valstybėje narėje legaliai gyvena ištisinį penkerių metų laikotarpį, turi nuolatinio gyvenimo joje teisę.

119. Be to, reikia nustatyti, ar nagrinėjamu atveju M. Teixeira tam tikrais laikotarpiais negalėjo naudotis teise gyventi Jungtinėje Karalystėje ir pagal nacionalinės teisės aktus,

94 — Per procesą Teisingumo Teisme Jungtinės Karalystės vyriausybės nurodytas M. Teixeira gyvenimo šalyje nutraukimas keliems mėnesiams, net ir paaiškėjus, kad tai tiesa, taip pat nėra svarbus pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 3 dalį.

95 — Direktyvos 90/364 1 straipsnis ir (arba) Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies b punktas.

96 — Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalies a punktas ir (arba) Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies d punktas kartu su a punktu ir su 2 straipsnio 2 dalies a punktu.

neatsižvelgiant į Bendrijos teisės aktus. Pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalį nuolatinio gyvenimo šalyje teisei įgyti pakanka vienos sąlygos, būtent Sąjungos pilietis priimančiojoje valstybėje narėje turi būti legaliai išgyvenęs ištisinį penkerių metų laikotarpį. Pirmiausia tai taikoma Sąjungos piliečiams, kurie „pagal šia direktyva nustatytus reikalavimus“ gyveno priimančiojoje valstybėje narėje ištisinį penkerių metų laikotarpį⁹⁷. Tačiau Direktyvos 2004/38 37 straipsnyje aiškiai nustatyta, kad direktyva nedaro poveikio valstybių narių įstatymuose ir administraciniuose aktuose nustatytiems švelnesniems reikalavimams.

120. Atsižvelgiant į tai, negalima atmesti galimybės, kad M. Teixeira dabar jau yra įgijusi nuolatinio gyvenimo Jungtinėje Karalystėje teisę pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnį, kuria naudojamosi ateityje neprivalės įrodyti turinti pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą⁹⁸. Todėl nesuprantama, kodėl pagrindinėje byloje M. Teixeira pripažino neturinti nuolatinio gyvenimo šalyje teisės. Vien ta aplinkybė, kad M. Teixeira, galimas dalykas, neturi pažymos, patvirtinančios nuolatinio gyvenimo šalyje teisę, bet kuriuo atveju nereikšminga pačios nuolatinio gyvenimo šalyje teisės buvimui. Juk toks dokumentas yra vien deklaratyvaus pobūdžio⁹⁹.

97 — Direktyvos 2004/38 17 konstatuojamoji dalis.

98 — Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalies antrajame sakinyje nustatyta, kad nuolatinio gyvenimo šalyje teisei netaikomi direktyvos III skyriuje numatyti reikalavimai. Direktyvos 16 straipsnio 4 dalyje papildomai nurodyta, kad įgyta nuolatinio gyvenimo šalyje teisė gali būti prarasta tik išvykus iš priimančiosios valstybės narės ilgesniam kaip dveji metai iš eilės laikotarpiui.

99 — 2009 m. spalio 6 d. Sprendimas *Wolzenburg* (C-123/08, Rink. p. I-9621, 49–51 punktai, pirmiausia 51 punktas); taip pat žr. Direktyvos 2004/38 19 straipsnį.

121. Tačiau kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškiai nurodo, kad nuolatinio gyvenimo šalyje teisė nebėra pagrindinės bylos dalykas, Teisingumo Teismui šio klausimo išsamiai nagrinėti nereikia¹⁰⁰. Vis dėlto tai neatleidžia nacionalinių institucijų nuo pareigos, galimas dalykas, iš naujo išnagrinėti M. Teixeira prašymą ir nustatyti, ar buvo įvykdytos sąlygos, kad būtų įgyta nuolatinio gyvenimo šalyje teisė, ir ar jos įvykdytos dabar.

2. Teisė į vienodą požiūrį

122. Jei M. Teixeira Jungtinėje Karalystėje gyvena legaliai, nesvarbu, ar teisę gyventi šalyje įgyja pagal Bendrijos, ar vien pagal nacionalinės teisės aktus, ji, kaip Sąjungos pilietė, turi teisę į vienodą požiūrį pagal EB 18 straipsnį, skaitomą kartu su EB 12 straipsniu¹⁰¹. Kaip patikslina Teisingumo Teismas sprendime *Trojani*, Sąjungos piliečiai, naudodamiesi šia savo teise, priimančiojoje valstybėje narėje turi teisę tam tikrą ribotą laikotarpį gauti socialinę paramą¹⁰². Per procesą Teisingumo Teisme tai teisingai nurodė Komisija.

100 — Šiuo klausimu žr. 1988 m. spalio 5 d. Sprendimą *Alsattel* (247/86, Rink. p. 5987, 7 ir 8 punktai).

101 — Jei M. Teixeira teisę gyventi šalyje įgyja pagal Bendrijos teisės aktus, ji savo teisę į vienodą požiūrį gali grįsti ir Direktyvos 2004/38 24 straipsniu.

102 — Sprendimas *Trojani* (minėtas 72 išnašoje, 39–45 punktai).

VI — Išvada

123. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Court of Appeal (Civil Division)* pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. Kai Sąjungos piliečio vaikas mokosi valstybėje narėje, kurioje tas Sąjungos pilietis dirba arba dirbo kaip darbuotojas migrantas, vienas iš tėvų, kuris faktiškai prižiūri šį vaiką, pagal Reglamento (EEB) Nr. 1612/68 12 straipsnį gali naudotis išvestine teise gyventi priimančiojoje valstybėje narėje.
2. Tokio faktiškai vaiką prižiūrinčio vieno iš tėvų teisei gyventi šalyje netaikoma sąlyga, kad šis asmuo turėtų pakankamų išteklių ir visavertį sveikatos draudimą.
3. Tokio faktiškai vaiką prižiūrinčio vieno iš tėvų teisei gyventi šalyje netaikoma sąlyga, kad šis asmuo turėjo dirbti priimančiojoje valstybėje tuo momentu, kai darbuotojo migranto vaikas pradėjo mokytis. Pakanka, kad vaikas gyvena priimančiojoje valstybėje narėje nuo to momento, kai vienas iš jo tėvų kaip darbuotojas migrantas turėjo teisę joje gyventi.
4. Tokio faktiškai vaiką prižiūrinčio vieno iš tėvų teisei gyventi šalyje baigiasi, kai vaikas sulaukia pilnametystės, išskyrus situaciją, kai dėl konkretaus atvejo aplinkybių vieno iš tėvų asmeninė priežiūra būtina vaikui, kad jis galėtų tęsti ir baigti savo mokslus.